

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ В 50–60-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто основні форми і методи роботи учителів з обдарованими дітьми у навчально-виховних закладах та позашкільних установах України у 50–60-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: форми, методи, обдарована дитина, олімпіада, конкурси, екскурсія, гра, навчально-виховні заклади, позакласна робота.

Останнім часом проблема організації позашкільної діяльності з обдарованими дітьми набула особливої суспільної значущості, про що свідчить поява освітніх закладів, громадських організацій і фондів, розробка навчальних і соціальних програм, метою яких є виховання, навчання й розвиток обдарованих дітей. Тому проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на передній план у державній політиці, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів. Активізація уваги до талановитих дітей зумовила істотне посилення інтересу до фундаментальних наукових розробок, спрямованих на виявлення психологічних закономірностей і механізмів розвитку обдарованості.

Особливо значущими для проведеного дослідження є праці, у яких розкрито питання розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості (О. Антонова, І. Бех, Є. Белова, Д. Богоявленська, Л. Божович, А. Доровський, А. Запорожець, О. Кульчицька, Н. Лейтес, Н. Максимчук, О. Матюшкін, Н. Поддяков, О. Савенков); виявлення, навчання й виховання обдарованих дітей (Г. Айзенк, В. Андреев, Б. Бітінас, Ж. Брюно, Л. Ваховський, Ю. Гільбух, А. Зак, О. Лук, Р. Малвін, Л. Назарет, С. Рубінштейн, О. Савенков, Б. Теплов, Л. Фрідман, Дж. Фріман).

Мета статті полягає в аналізі наукових та історико-педагогічних джерел з проблеми організації позашкільної роботи з обдарованими дітьми в Україні у 50–60 рр. ХХ ст., визначені основних методів і форм роботи із зазначеною категорією дітей.

Аналіз науково-педагогічних джерел та періодичних видань [1; 6; 9; 10] свідчить про те, що цей період характеризується нагромадженням досвіду, емпіричними пошуками, появою фахівців, орієнтованих на організацію виховної роботи в соціумі (організатор позакласної роботи в школі, різноманітні категорії працівників позашкільних закладів, педагоги-організатори і вихователі, які працюють у закладах інших відомств: культури, спорту, житлово-комунального і соціального забезпечення, у правоохоронних органах, у системі профспілок, гуртожитках). З огляду на проблему обдарованості, це період експериментальної психології та педагогіки, який визначається активними науковими пошуками, експериментами, розробкою тестових методик, створенням перших моделей обдарованості.

Підвалини вітчизняних теоретичних досліджень обдарованості у ці часи було закладено О. Ковальовим, В. Крутецьким, Н. Лейтесом, В. М'ясищевим.

Слід зазначити, що в Україні проблема позашкільної діяльності з обдарованими дітьми вимагала своєї наукової розробки, тому практично вона вирішувалася за рахунок створення спеціальних шкіл позашкільного типу, творчих об'єднань, проведення різних конкурсів тощо.

Аналіз вітчизняної літератури та архівних джерел [1–4; 8] дає підстави стверджувати, що 50–60-ті рр. ХХ ст. характеризуються відкриттям значної кількості позашкільних закладів для обдарованих дітей, а в межах загальноосвітньої школи – позакласною роботою (створення гуртків, об'єднань, факультативних занять), проведенням олімпіад, конкурсів, художніх виставок.

Олімпіади – це форма суспільного контролю за результатами навчально-виховної діяльності школи. Вони виявляють не тільки знання, а й пізнавальні інтереси учнів, що стимулює роботу вчителів та працівників позашкільних установ з виховання цих інтересів.

Конкурси – одна з форм позакласної й позашкільної навчально-виховної роботи, під час якої учасники змагаються між собою в знаннях, уміннях, навичках.

Основним завданням учителів при проведенні олімпіад і конкурсів у досліджуваній період є стимулювання учнів, які виявляють певні здібності й інтереси, мета – сприяння розвитку пізнавальних інтересів, нахилів та навичок обдарованої дитини [9].

Для організації олімпіад створювалися при школі організаційні комісії, а в районах, містах та областях – оргкомітети з представників органів народної освіти, комсомольських, профспілкових і громадських організацій, кращих педагогів та фахівців мистецтва.

У 1954 р. було відкрито Київський спеціальний дитячий будинок музичного та художнього виховання Міністерства освіти УРСР для вихованців дитячих будинків шкільного віку, які мають здібності в галузі музичного та образотворчого мистецтва.

Двадцять першого грудня 1955 р. було видано наказ № 457 організувати Республіканський методичний кабінет художнього виховання дітей при Міністерстві освіти УРСР. Так, у 1956 р. відбуваються шкільні, районні, міські, обласні та республіканські олімпіади дитячої творчості й художньої самодіяльності учнів УРСР.

Значну увагу у позашкільній діяльності з обдарованими дітьми у 50–60-х рр. ХХ ст. було приділено організації факультативних курсів. На думку дослідників, їх відкриття значно підвищило науково-теоретичний рівень навчання.

Основним завданням педагогічної діяльності при проведенні факультативних занять було поглиблення знань учнів за навчальними предметами залежно від їх здібностей, виховання у них наукових інтересів, спонукання до свідомого вибору професії.

Для організації факультативних занять потрібно було створити необхідні умови, а саме:

- підбір педагогів із найбільш кваліфікованих учителів, працівників ВНЗ, науково-дослідних установ та інших спеціалістів;
- створення навчально-матеріальної бази, яка повинна була забезпечити виконання програм [11].

У квітні 1963 р. було створено Малу академію наук “Шукач” (далі – МАН), а в 1969 р. – наукове об’єднання учнів (далі – НОУ) [7].

МАН – експериментальне об’єднання старшокласників, які захоплюються наукою і технікою, прагнуть у своїх знаннях вийти за межі шкільного підручника, одержати їх більше, ніж це вдається зробити на уроках. Створення МАН – перша в історії позашкільної діяльності спроба поєднати в межах однієї системи діяльність гуртків технічного, конструкторського і гуманітарного напрямів; роботу юних біологів і натуралістів з роботою традиційних шкільних математичних, фізичних, хімічних, історичних та інших гуртків [5].

НОУ – добровільне об’єднання учнів, які прагнуть удосконалити свої знання у тій чи іншій галузі науки, техніки, мистецтва; розширити свій науковий кругозір; набути умінь та навичок творчої науково-дослідної, раціоналізаторсько-винахідницької діяльності у позакласний час під керівництвом учителів та інших спеціалістів.

До основних завдань працівників позашкільної діяльності у роботі з обдарованими дітьми в НОУ та МАН можна зарахувати такі:

- активне сприяння школі у вихованні учнів, їх всебічному розвитку та творчому ставленні до праці та активної життєвої позиції;
- формування в учнів інтересу до глибокого вивчення основ гуманітарних і математичних наук, науково-дослідної, раціоналізаторсько-винахідницької роботи;
- навчання учнів методів та прийомів посильних їм наукових досліджень, умінь поводитися з пристроями, обладнанням, які необхідні для їх експериментів, робота з науковою літературою;
- пропагування досягнень вітчизняної та світової науки.

На підставі цього можна визначити, що завдання вчителя у роботі з обдарованими дітьми полягало у вихованні пізнавальних інтересів; виявленні і розвитку їх здібностей; підвищенні рівня знань, умінь, навичок; тісному зв’язку і співпраці загальноосвітньої школи з позашкільними установами; залученні молодого покоління до різноманітних закладів позашкільного типу (палаці і будинки піонерів, гуртки, бібліотеки тощо).

Висновки. Таким чином, творче використання історичного досвіду організації позашкільної роботи з обдарованими дітьми в Україні у 50–60-х рр. ХХ ст. має визначити напрями подальшої роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів виховного впливу на обдаровану дитину з урахуванням сучасних тенденцій розвитку позашкільної діяльності.

Список використаної літератури

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу : монографія / О.Є. Антонова. – Житомир : Жит. держ. ун-т, 2005 – 456 с.
2. Берлов М. Воспитываем знающих, увлеченных... / М. Берлов // Народное образование. – 1968. – № 10. – С. 8–11.
3. Бобир О.В. Огляд теорій обдарованості в історії психології / О.В. Бобир // Педагогіка і психологія. – 2003. – Вип. 9. – С. 3–11.
4. Бондар Л. Актуальні проблеми роботи з обдарованою молоддю / Л. Бондар, Н. Гладушина // Науково-методичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 117–124.
5. Дубина Л. Малая академия наук / Л. Дубина // Воспитание школьников. – 1971. – № 1. – С. 83–84.
6. Зазимко О.В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості / О.В. Зазимко // Обдарована дитина. – 1998. – № 8. – С. 5–14.
7. Касаткин В. Малая академия наук “Искатель” / В. Касаткин, А. Чуб // Народное образование. – 1980. – № 8. – С. 53–54.
8. Крутецкий В.А. Здібності та їх розвиток в учнів / В.А. Крутецкий // Радянська школа. – 1968. – № 10. – С. 49–53.
9. Левин А.А. Массовые олимпиады и конкурсы как средство воспитания познавательных интересов / А.А. Левин // Советская педагогика. – 1965. – № 3. – С. 56–60.
10. Лейтес Н.С. О признаках детской одарённости / Н.С. Лейтес // Вопросы психологии. – 2003. – № 4. – С. 13–19.
11. Факультативные курсы // Народное образование. – 1967. – № 7. – С. 4–5.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2013.

Григорова Л.С. Формы и методы работы с одаренными детьми в учебно-воспитательных заведениях Украины в 50–60-х годах. XX века.

В статье рассмотрены основные формы и методы работы учителей с одаренными детьми в общеобразовательных школах и внешкольных заведениях Украины в 50–60-х гг. XX в.

Ключевые слова: *формы, методы, одаренный ребенок, олимпиада, конкурсы, экскурсия, игра, общеобразовательные заведения, внеклассная работа.*

Hryhorova L. Forms and methods of work with gifted children in educational of Ukraine in 50–60's of the XX century

In article the main forms and methods of work of teachers with exceptional children at comprehensive schools and out-of-class institutions of Ukraine in 50–60 of XX century. This period is characterized by the empirical search for the appearance of new professionals who are focused on the organization of educational work in society (organized extracurricular activities, non-school employees, teachers and educators who work in offices of other departments: culture, sports, law enforcement, dorms). The basis of theoretical research talent at this stage on the ideas of N. Leites, A. Kovalev, V. Myasishchev, V. Krutetskay. At this time, open-school institutions for talented children, and within all kinds of school clubs, associations, elective classes are held competitions, contests, art exhibitions. The main task of the teachers during the competition and the competition was to encourage students who show certain abilities and interests, and the goal – the development of cognitive interests, inclinations and skills of talented children.

Olympiads are a form of public inspection after the results of educational and educator work activity of school. They expose not only knowledge but also cognitive interests of students that stimulate work of teachers and workers of out-of-school establishments.

Competitions – one of forms of extracurricular and out-of-school educational and educator work, during that participants compete inter se in knowledge, abilities, skills.

For organization of olympiads created at school of organizational commissions, and in districts, cities and areas are organizational committees from the representatives of organs of folk education, komsomol, trade-union and public organizations, the best teachers and specialists of art.

Considerable attention in out-of-school activity with the gifted children in 50-60 years spared to organization of elective courses. In opinion of researchers their opening promoted the theoretical level of educating considerably.

In April 1963 established Small Academy of Sciences (IAS), and in 1969, students of the Scientific Association (LEU).

Creation of Small Academy of Sciences – first in history of out-of-school activity attempt to connect within the limits of one system activity of groups technical, designer and humanitarian directions; work of young biologists and naturalists with work traditional school mathematical, physical, chemical, historical and other groups.

Thus, the creative use of the historical experience of the organization of educational work with talented children in Ukraine in 50-60 years XX century. makes it possible to determine the direction of future work on improving the content, forms and methods of educational influence on the talented children's.

Key words: *forms, methods, talented children, olimpiads, competitions, excursion, game, general education institutions, out-of-class work.*